

חינוך לחיים

פרשת בראשית

ידוע מאמר רבי עקיבא על הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" - ' זה כלל גדול בתורה'. על מאמר זה מובא בתורת כהנים: " בן עזאי אומר - זה ספר תולדות אדם גדול מזה "ביארו בעלי התוספות, שכן עזאי מחייב יותר מרבי עקיבא, שבעוד שלפי רבי עקיבא החיוב לאהוב את חברו הוא בשיעור מה שאתה אוהב את עצמך - "כמוך", מה דעלך סאני לחברך לא תעביד - לפי בן עזאי החיוב לאהוב את חברו הוא יותר ממה שהאדם אוהב את עצמו, שיש אדם שאינו כל כך חושש לכבוד עצמו, וזה נלמד מהמשך הפסוק "זה ספר תולדות אדם בדמות אלוקים עשה אותו". שהקב"ה ברא את האדם בצורה שאינו רואה את פני עצמו, ורואה פני חברו, וכשרואה פני חברו צריך לראות בו דמות אלוקים (חשיבות) כי בצלם אלוקים ברא את האדם, משהו חשוב ונעלה, וזאת למרות שאת עצמו אינו רואה כזה. וזה יותר מ"כמוך".

מעניין לשים לב שיסוד זה של בן עזאי נאמר בתורה בעיקר בעניין תולדות האדם שהם הילדים שהאדם זוכה שניתנו לו כפיקדון מהקב"ה. זה ספר "תולדות האדם" ביום ברוא אלוקים אדם בדמות אלוקים עשה אותו, שאדם הראשון לא היה בן לאב ואם אלא יצור כפיו של הקב"ה ולא ראה הנהגת חינוך של הורים, ועל תולדותיו שנולדו מאב ואם אומרת התורה שצריכים ההורים לראות אותם בדמות אלוקים, ואע"פ שההורים לא רואים פני עצמם כך. להעריך ולדעת את המתנה הנפלאה והחשובה הזאת, הילדים, בערך חשוב של דמות אלוקים, ולהחשיבם יותר ממה שמחשיבים את עצמם. כי גדול הנאמר ב' זה ספר תולדות אדם' מהנאמר ב' ואהבת לרעך כמוך'. נעמיק ונתבונן עוד: התורה מגדירה את תולדות האדם כ"ספר", מה שלא כתוב בשאר

מקומות שמוזכר תולדות, כמו ' אלה תולדות נח', ' ואלה תולדות יצחק'. שם לא כתבה התורה "ספר" תולדות, ואילו כאן בתולדות אדם הראשון שהוא האב הראשון בבריאה, התורה מגדירה כ"ספר", ללמד אותנו שכל שלבי חיי האדם עלי אדמות, הם כתיבת ספר של כמה וכמה כרכים. כל שלב - כרך, תקופת הינקות - כרך א', תקופת הילדות - כרך ב', וכן הלאה, כל שאר התקופות: הנערות, הבחורות, תקופת השידוכים, תקופת היות האדם הורה ואב לילדים, כל תקופה היא כתיבת ספר תולדות, לא ספר הנכתב בעפרון על גיליון נייר, אלא ספר של מציאות וצורת החיים הנכתב ונחקק על לוח ליבו של הילד, ולפי רמת התפתחותו והתנהגותו יקבע מה תהיה רמת הספר ותוכנו. את כל הכרכים של הספר הזה, מייחסת התורה לנו ההורים, זה ספר 'תולדות אדם'. אנחנו - אתם הכותבים את הספר! שכן על ההורים מוטל להתייחס אל הילדים בכל שלב ושלב של גדילתם ביחס המתאים והנדרש לפי גילם ורמתם, כי בכל גיל צריך יחס וגישה המתאימה לאותו גיל, ובכל הגילאים יש לראות בהם חשיבות וצלם אלוקים, שכן ההורים לא רואים את פני עצמם אבל הילדים רואים את פני ההורים ומאידך הילדים אינם רואים את פני עצמם וההורים רואים פני הילדים, לומר שצריך לראות בפני זולתם צלם בעל חשיבות, ולהתייחס בהארת פנים באופן המרום והמחשיב. יסוד הצלחת החינוך הוא בנקודה זו של הארת פנים לילדים, לתת להם הרגשה של ערך וחשיבות. וגם בזמנים שאינם שגרתיים, ואינם כל כך קלים, שלפעמים יתכן שהעול היומיומי, הן של פרנסה והן של שאר סיבות, בריאות וכדומה, גורם אצל ההורים פנים של רצינות ולפעמים ח"ו פנים עצובות או שינוי במצבי הרוח הניכרים על פני האדם.

על כך מלמד אותנו בן עזאי שאסור שבני הבית והילדים ירגישו בזה, וכמאמר החכם: "החסיד אבלו בליבו וצהלתו על פניו" וחייב להראות פנים שמחות וצוהלות, ולשדר ביטחון בהקב"ה ולספר לבני הבית מידי פעם סיפורי צדיקים, ודברי חז"ל הקדושים. מאידך, כשבני הבית רואים אצל ההורים פנים נפולות, מיד נופלים פניהם של כל בני הבית, ומצד רכותם ההשפעה מזה עליהם לרעה היא בצורה יותר עמוקה. ומאידך, כשבני הבית רואים בפני ההורים פנים צוהלות הם גדלים ופורחים בצורה טבעית ונכונה, היות והילדים מטבעם נשענים על ההורים. כשהאדם נמצא בעול או טרדה, יתכן לפעמים שתחסר לו הסבלנות לפי מה שצריכים הילדים כל אחד לפי גילו. ובשעה שילד צריך יחס, וחלילה מתייחסים אליו בחוסר סבלנות, הילד רואה על פני ההורים מה שההורים אינם רואים, וכמה נזק ומשקעים זה גורם חלילה, עד כדי כך שיתכן שכל ספר תולדות חייו יכול להשתנות מהרגשת ריחוק קלה. ומאידך כשההורה מאיר פנים ובסבלנות ומתוך אכפתיות ומסביר לו את מה שטוב לו והילד מרגיש שמעריכים אותו ומשתתפים ומלווים אותו בקשיים שלו, את הארת הפנים הזו רואים הילדים על פני ההורים וזה נותן להם את המרץ והסיפוק לקבל מההורים את הדרך לגדול בדמות וצלם אלוקים. נמצא שכל ספר תקופות חיי הילדים, ומה חשיבות יהיה לספר תולדותיהם, יסודם בהארת פני ההורים לילדיהם, כי בדמות אלוקים ברא אותם, זה ספר תולדות אדם.

צריכים לדעת שמה שציוותה התורה את האב ללמד את בנו תורה, אין הדבר רק בגלל שזה הפיקדון שהופקד ביד ההורים, וחובת הפקד לשמר ולגדל את הפיקדון כראוי. אלא יותר מזה כתוב כאן - שיש בטבע לאב ולאם השפעה ויכולת לכוון ולהדריך את הילדים כי בטבע הילדים לקבל ולהאמין לדברי ההדרכה של ההורים. חוץ ממה שזה טבע באדם כיון שנולד וקרוב להוריו, אלא היות ומאז שנולד כשעדיין אינו יכול לפעול לעצמו כלום הוא רואה שאלה הדמויות שאוהבים אותו ודואגים לו ומיד כשהוא צריך דבר ובוכה מצערו הם מיד ניגשים אליו, להאכילו ולהשקותו לרחצו ולנקותו להלבישו וכו'. נשרש בקרבו ההרגשה שהם הרוצים בטובתו וכך הוא מקבל מהם כל מה שייאמרו כיון שמושרש בקרבו שזה לטובתו ולכן ציוותה תורה, ולימדתם אותם את בניכם לדבר בם, שהשפעת האב מתקבלת מאד אצל הבן, יותר מאשר השפעת רבו, שמרבו מקבל התלמוד רק אחר שמבחין שהרבי אוהב אותו ורוצה בטובתו ולכן הגדירה תורה תלמידים כבנים וכמו שדרשו חז"ל ושננתם לבניך אלו התלמידים.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת בראשית

שוב להתחיל מהתחלה? שוב להאמין בעצמי שאני יכול, שוב לרצות להתחיל וגם לסיים, שוב ושוב.. כל שנה זה חוזר על עצמו, עד שסוף סוף סיימנו והנה מיד אנחנו צריכים שוב להתחיל מהתחלה, והרי אנו יודעים טוב מאוד שדרכינו רצופה מכשולות ונפילות, ואולי ח"ו אין עבודתנו רצויה לפני הקב"ה? עם כל הנפילות שלנו אולי בכלל לא משתלם להחזיק אותנו?

על הפס' "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" מסביר רש"י "בה' בראם" ללמדנו שהעולם הזה נברא בה' לרמוז שכמו הה' שפתוחה למטה כך העולם פתוח לשבים בתשובה, כי בעוה"ז לפעמים יורדים ולפעמים עולים ע"י תשובה. בליקוטי מוהר"ן כתב "זאפילו כשמתחיל להסתכל בעצמו ורואה שאין בו שום טוב, והוא מלא חטאים ורוצה העל דבר להפילו על ידי זה בעצבות ומרה שחורה, ח"ו, אעפ"כ אסור לו ליפול מזה, רק צריך לחפש ולמצוא בעצמו איזה מעט טוב... וזה דברי רש"י שעלינו למצוא בעצמנו את הטוב ולהתחזק ולהאמין בעצמנו, ועם הכוח הזה להתחיל מהתחלה – מבראשית.

על הפס' "בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה" - הגמ' בחולין שואלת "משה מן התורה מנין?? שנאמר "בשגם הוא בשר" ומפרש רש"י "בשגם" גימטריא כמו משה, וכתוב שם והיו ימיו 120 שנה כשני חיי משה. ויש להבין את עומק דברי חז"ל א. מה הקשר בין פס' זה לאישיות של משה רבינו? מה הכוונה היכן מוזכר משה הרי מפרשת שמות אין שום פרשה שמשה לא מוזכר (חוץ מפר' תצווה שביקש מחני נא מספרך) אז מה הכוונה משה מנין, היכן שרק נביט הוא מוזכר? (רש"י כבר מזכיר שהכוונה קודם ללידתו, היכן מרומז שהוא עתיד לבוא) ההסבר נפלא – הרי משה הצליח להגיע לפסגת היכולת שכן אנוש מסוגל להעפיל – "לא קם בישראל כמשה" "עבד נאמן קראת לו" וכד'. ויכול האדם לטעות ולחשוב שמשה רבינו היה כמלאך... ולכן זכה להגיע לדרגות הגבוהות שלו, וכך להגיע את מצפוננו שהוא אינו מסוגל לפי כוחותיו להגיע למעלתו העצומה של משה רבינו, כי אין לו הסגולות והתכונות של משה רבינו.

וזה חז"ל באים להפקיע ומדגישים שמשה רבינו נרמז דווקא במילים הללו "בשגם הוא בשר" שגם משה הוא בשר ודם כמונו!! הוא לא נולד באופן שונה מכולם. גם הוא התמודד עם יצרו. גם לו היתה בחירה לטוב ולמוטב. ובכל זאת הוא זכה להעפיל לדרגות גבוהות בכח העבודה המתמדת, בכניעת היצר בעקביות ורק כך זכה למה שזכה. כך הם דברי הרמב"ם המפורסמים "אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טפשי אומות העולם.. שהקב"ה גוזר על האדם מתחילת בריתו להיות צדיק או רשע.. אלא כל אדם ראוי להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם.."

ככלל זוהי טעות מושרשת אצל רבים הסוברים לחשוב שגדולי ישראל נולדו כך בדרגתם הרוחנית הגבוהה ומשום כך פוטרים הם את עצמם מראש מכל דרישה ומאמץ, אך כאן חז"ל מורים לנו שגם משה רבינו כמו שאר חכמי ישראל התחילו באותה נקודת התחלה, גם הם הוצרכו לעבור אותו מסלול מוכר של צליחת ניסיונות וכבישת רצונות, בדיוק כפי שמתומדד כל יחיד ויחיד מישראל.

בעבודת ה' אין פרוטקציות – כולם מתחילים באותה נקודה – כל מעלה ומדרגה שהאדם מצליח להשיג, זוהי תוצרת של פרי עמל וגיעה עצמית.

אך תמיד צריך לזכור שגם שחוטאים ונופלים אנו כהורים וכמחנכים צריכים להיות לעזר ולאחסימך כמו שרואים דבר מעניין אחרי שאדם וחווה חטאו וכיסו עצמם בעלי תאנה, אומנם זה עשה את העבודה אבל זה כנראה מאוד לא נח. ה' הביט בהם ואמר אומנם ללא ספק חוסר הנוחות הזו מגיעה להם שהרי הם חטאו ועליהם לשאת בתוצאות, אבל הקב"ה בחר לסייע להם ולעשות להם כותנות צור. וכך כותב רבינו בחיי "מלבושים מעולים ונכבדים מעור, דרך כבוד, כי היה כבודם לכלימה אם יעמדו באותן חגורות שעשו להם" וזה חידוש גדול, למרות שלא הגיע להם, הקב"ה הכין להם חליפות יוקרה, והוא לא הסתפק בזה אלא הקב"ה גם מלביש אותם שנא' "ויילבישם" וכהסבר רבינו בחיי "רצה לייחס פעולת ההלבשה אליו יתברך, להורות על אהבתו יתברך וחמלתו על יצוריו שאף על פי שחטאו – לא זז מחבבן" מדהים!!! שהרי כל מה שהיו זקוקים לבגדים זה בגלל חטאם, ובכל זאת הקב"ה ברוב רחמיו לא מתחשב איתם ולא סוגר חשבונות... אלא דואג להם בצורה המכובדת ביותר כך אנו כהורים ומחנכים – כאשר הילד לא מתנהג בצורה הראויה – נלך בדרכי הקב"ה ולא לקחת את זה באופן אישי ולא לחשוב נקמני אלא לחשוב מעשית!!! מה עכשיו אני יכול לעשות כדי לרומם אותם שלא יחטאו שוב ורק כך יוכלו להתקדם.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com